

Teodor V. Păcățian

CARTEA DE AUR

sau

LUPTELE POLITICE-NAȚIONALE
ALE ROMÂNILOR DE SUB COROANA UNGARĂ

Volumul VIII

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2018

* Arhierilor noștri rostite în casa magnaților. Regret, că nu toate discursurile rostite în dietă am putut să le dau în întregime, ci multe din ele sunt publicate numai în resumări, în extrase, mai scurte ori mai lungi, după importanța obiectului la care s'a vorbit. *Esența* lor însă e redată cu fidelitate, după ziarele dietei. Dacă publicam în întregime toate vorbirile din ultimul ciclu parlamentar (1906—1910), când s'a vorbit mult în dietă din partea deputaților naționaliști români, din motivul, că naționaliștii formau atunci singura opoziție în dietă, datorare să-și spună cuvântul la fiecare proiect de lege pus în discuție, la fiecare obiect: trebuia să mai scot, afară de volumul acesta, încă două volume, pentru a căror tipărire însă îmi lipseau mijloacele bănești. Cât am putut am jertfit cu tipărirea publicațiunii acesteia, mângăiat și convins în sufletul meu, că bun serviciu am făcut neamului cu munca și cu jertfa mea.

Acum, când lucrarea mea e gata și e dată întreagă celor ce o vor putea consulta totdeauna cu bun folos, mă simțesc dator să mulțumesc tuturor stimaților abonați ai publicațiunii, cari cu sprijinul lor au făcut, ca cheltuielile mari de tipar barem în parte să-mi poată fi acoperite, și să-i rog, să-mi păstreze simpatiile și pentru viitor. Eventualele greșeli mărunte de tipar indulgentul cetitor va binevoi a le îndrepta singur, iar greșelile ori scăderile mai mari le vor îndrepta ceice vor veni să completeze și să continue lucrarea aceasta, urmașii, cărora le doresc să fie mai norocoși decât mine și să poată scrie și despre *izbânzi*, nu numai despre *lupte* și *jertfe*.

Sibiiu, 31 Maiu 1915.

Teodor V. Păcățian.

Cuprinsul.

	Pag.
Prefață	III
Ciclul parlamentar 1896—1901.	
În preajma alegerilor	3
Delegații conferenței naționale	6
Protestul Brașovenilor	7
Un comunicat al guvernului	11
Recursul prezidentului <i>Dr. Ioan Rațiu</i>	12
Deschiderea dietei	21
Conferența bisericească din Cluj	24
Legea numirilor de localități	27
Acceași lege în casa de sus	29
Protestul popoarelor aliate nemaghiare	31
Serbarea zilei de 3/15 Maiu	37
Legea despre întregirea venitelor preoțești	42
Aniversarea morții lui Șaguna	49
Moartea împărătesei și Reginei Elisabeta	52
Înfrățirea română-maghiară din Arad	54
Alexandru Mocsonyi despre situație	56
Chestiunea română în delegațiuni	60
Legea despre curțile cu jurați	64
Decorarea lui Ieszenszky	68
Discuție asupra indemnizării	74
Căderea guvernului	74
Interpelarea deputatului Pichler	75
Fundațiunea <i>Gozsdu</i> și societatea <i>Petru Maior</i>	76
Budgetul anului 1900	77
Budgetul anului 1901	80
Mesajul de tron la închiderea dietei	82
Ciclul parlamentar 1901—1905.	
Apelul comitetului național	89
Deschiderea dietei	94
Budgetul anului 1902	99
Deputatul N. Șerban respinge atacurile altor deputați	100
Procesul « <i>Cărții de Aur</i> »	102
Moartea prezidentului <i>Dr. Ioan Rațiu</i>	104
Abandonarea pasivității	106
Schimbare de guvern	108
Ordinul dela Chlopy	117
Nouă schimbare de guvern	121
Două interpelări ale deput. Dr. Aurel Vlad	128
Deput. Dr. A. Vlad în chestie personală	130
Deput. Dr. A. Vlad vorbește la budget	131
Legea școlară a lui Berzeviczy	146
Vorbirea Mitropolitului <i>Ioan Meșianu</i> (în anchetă)	147
Vorbirea Mitropolitului <i>Dr. Victor Mihalyi</i> (în anchetă)	153
Alte două interpelări ale deput. Dr. A. Vlad	161
Închiderea dietei	162

Ciclul parlamentar 1905 – 1906.

	Pag.
Conferență națională în Sibiu	165
Apelul comitetului	172
Alegerile	174
Adresa clubului parlamentar naționalist	176
Vorbirea deput. Dr. St. C. Pop la adresă	184
Vorbirea deput. Dr. A. Vlad la adresă	194
Vorbirea deput. Dr. Ioan Suciu la adresă	199
Noul guvern de afaceri	208
Adunarea dela Lugoj	209
Dizolvarea parlamentului	211
Manifestul clubului parlamentar naționalist	215

Ciclul parlamentar 1906 – 1910.

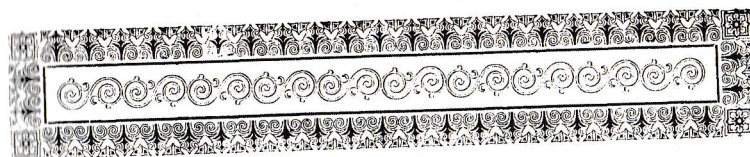
Guvernul coaliției	223
Deschiderea parlamentului	225
Deputații naționaliști	228
Programul guvernului	230
Imunitatea deput. Mateiu Bella	235
Interpelarea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod	235
Guvernul cere indemnizare	237
Contingentul de recruți	268
Interpelarea deput. Dr. A. Vlad	277
Adresa deputaților naționaliști	281
Vorbirea deput. Vasile Goldiș la adresă	287
Interpelarea deput. C. Brediceanu	296
Vorbirea deput. Aurel Novacu la adresă	297
Vorbirea deput. Dr. St. Petroviciu la adresă	305
Interpelarea deput. Dr. Aurel Vlad	312
Vorbirea deput. C. Brediceanu la adresă	313
Vorbirea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod la adresă	324
Vorbirea deput. Dr. A. Vlad la adresă	347
Vorbirea deput. Iuliu Maniu la adresă	352
Interpelarea deput. Dr. Iuliu Maniu	367
Budgetul anului 1906	367
Interpelarea deput. Dr. Stefan Petroviciu	376
Debaterea specială a budgetului pe 1906	376
Legea apropiatunii	394
Interpelarea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod	396
Răspuns la interpelarea deput. Dr. St. Petroviciu	397
Legea despre dezvoltarea industriei	397
Interpelarea deput. Dr. Stefan Petroviciu	398
Debaterea specială a legii industriale	399
Imunitatea deput. Nagy György	401
Interpelarea deput. Dr. Aurel Vlad	402
Interpelarea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod	402
Budgetul anului 1907	403
Interpelarea deput. Dr. Aurel Vlad	409
In chestie de regulament	410
Tot in chestie de regulament	411
Discuția specială asupra budgetului	411
Budgetul ministrului de culte	414
Guvernul cere indemnizare	417
Legea despre modificarea organismului judiciar	422
Interpelarea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod	423
Discuția asupra budgetului se continuă	424
Legea apropiatunii	431

	Pag.
Două interpelări (C. Brediceanu și Dr. A. Vlad)	436
Debaterea legii de apropiatune	437
Legea despre contingentul de recruți	441
Două interpelări ale deput. C. Brediceanu	443
In chestie personală (Dr. St. C. Pop, Dr. Al. Vaida-Voevod și C. Brediceanu)	445
Petițiuni în chestia înfrânării agitațiilor naționaliste	447
Modificarea legii despre procedura sumară	452
Modificarea legii despre procedura penală	453
In chestie de regulament	455
Legile școlare ale lui Apponyi	456
Memorandul bisericii gr. ort. române	457
Salarizarea învățătorilor dela școalele de stat	463
In chestie de regulament	509
Discuția se continuă asupra legii școlare	512
Discuția pe articole	513
Proiectul de lege referitor la școalele comunale și confesionale	544
Debaterea generală	546
In chestie de regulament	559
Interpelări	563
La legea școlară	565
Poeziile lui Vaida	577
Tot la legea școlară	579
Iarăși poeziile lui Vaida	581
La legea școlară	582
Vorbirile propunătorilor	587
Discuția pe articole	593
Interpelări	596
Discuția specială se continuă asupra legii școlare	597
Interpelarea deput. Dr. A. Vlad	601
Tot legea școlară	602
Legea școlară în casa magnaților	607
Vorbirea Mitropolitului Ioan Mețianu	607
Vorbirea Episcopului Ioan I. Papp	610
Vorbirea Episcopului Dr. Vasile Hossu	615
Vorbirea Mitropolitului Dr. Victor Mihalvi	623
Legea despre casele muncitorilor	635
Regularea raporturilor dintre slugă și stăpân	636
Scoaterea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod din dietă	643
Pragmatica de serviciu a funcționarilor dela tren	649
Interpelarea deput. Dr. A. Vlad	652
Chestia emigrărilor	652
Răspuns la interpelarea deputatului C. Brediceanu	653
Indemnizare pe anul 1908	654
Interpelarea deput. Dr. A. Vlad	674
Interpelarea deput. Dr. St. C. Pop	675
Imunitatea deput. Dr. Al. Vaida-Voevod	676
Prelungirea inoelii cu Austria	677
Deputatul Dr. V. Lucaciu in chestie personală	686
Petiția ziariștilor	687
Legea despre contingentul de recruți	688
Interpelarea deput. Dr. Iuliu Maniu	689
Continuarea discuției asupra legii despre votarea recruților	690
Regularea proprietății în Ardeal	694
Răspuns la interpelarea deput. Dr. A. Vlad	696
Modificarea regulamentului de casă	697
Interpelarea deput. Dr. Aurel Vlad	702
La regulamentul de casă	703
Interpelarea deput. C. Brediceanu	708

	Pag.
La regulamentul de casă	709
Propunere de neîncredere față de prezidiu	755
Rapoartele comisiei de imunitate	757
Budgetul anului 1908	759
Discuția specială asupra budgetului	776
Legea apropiatăunii	785
Modificarea legii sanitare	787
Legea despre gratuitatea instrucției	789
Lege despre darea de spirt	792
Modificarea legii execuționale	796
Lege despre regularea proprietății	798
Interpelarea deput. Dr. A. Vlad	799
Budgetul anului 1909	800
Interpelarea deput. Dr. Iuliu Maniu	829
Legea apropiatăunii	830
Reformele de dare	833
Legea despre contingentul de recruți	836
Interpelarea deput. Dr. St. C. Pop	837
Modificarea legii congruei	839
Alegerea dela Oravița	843
Legea congruei în casa de sus	847
Moartea lui <i>Alexandru Mocsonyi</i>	850
Abzicerea guvernului	851
Noul guvern	854
Dizolvarea parlamentului	855
Cuvinte de încheiere	856

CICLUL PARLAMENTAR

1896—1901.

In preajma alegerilor.

Ciclul parlamentar premergător a fost încheiat, cum am văzut, cu câteva luni înainte de vreme. Motivul e de căutat în împrejurarea, că guvernul ungar, prezidat de baronul Bánffy Dezső, nu dispunea decât de o neînsemnată majoritate în dietă, și astfel existența sa era periclitată. Chiar și această mică majoritate baronul Bánffy și-a putut-o asigura numai astfel, că a rugat pe deputații sași, să rămână și mai departe în partidul guvernului, să nu se înstreineze de el, fiindcă acela care le vorbește, baronul Bánffy, nu mai e acum omul, care era pe vremea când funcționa ca comite suprem în Ardeal, ci e cu totul *altul*. Nu mai persecută, ci sprijinește naționalitățile nemaghiare, în prima linie pe Sași. Deputații sași au dat crezământ vorbelor ademenitoare și au rămas și pe mai departe în partidul guvernamental, ajutând să fie conduse destinele țării în felul cum baronul Bánffy știă să le conducă, fără a se gândi la înțeleapta zicătoare românească, pe care tocmai Sașii, cari trăiesc în contact nemijlocit cu Românii, trebuiau să o cunoască, că: «lupul își schimbă părul, dar năravul nu». Căci baronul Bánffy a rămas și ca ministru prezident același, care a fost ca prefect al județului Bistrița-Năsăud, (volnic, șovinist și brutal); iar la momentul dat a disolvat dieta, pentru a-și forma o majoritate parlamentară, care să asigure existența guvernului său pe mulți ani înainte. Insuși Bánffy spusese doară, că are de gând să rămână în fruntea guvernului *cincisprezece ani*.

Cumcă guvernul prezidat de Bánffy va folosi toate mijloacele, permise și nepermise (mai ales însă pe cele nepermise), ca să-și înighebeze o mare majoritate la alegeri,

o ştia toată lumea. O ştiau şi conducătorii partidelor opoziţionale din dietă. De aceea, au adresat toate din vreme manifeste alegătorilor, îndemnându-i să nu se lase seduşi de promisiunile guvernului, căci nu sunt sincere, şi să nu-şi dea voturile pentru candidaţii guvernului, ci pentru candidaţii lor. În manifestul partidului kossuthist se spune, că acest partid luptă pentru dreptul electoral universal, care trebuie să se dea fiecărui cetăţean ungar, care ştie ceti şi scrie *ungureşte*. În manifestul partidului naţional, condus de contele Apponyi, se promitea curăţirea moravurilor în viaţa publică a ţării. Iar în manifestul partidului poporal se cuprindea promisiunea, că «preţensiunile naţionalităţilor, întrucât acelea stau în consonanţă cu unitatea statului ungar şi cu caracterul naţional al statului, au să fie luate în socotinţă şi partidul le va face părtaşe de o tratare dreaptă şi echitabilă...»

Pe seama alegătorilor români cuvântul de îndrumare trebuia să-l dea şi acum, ca în trecut, conferenţa naţională, respective comitetul executiv, ales din partea acesteia. Cum însă conferenţa naţională nu s'a putut întruni, a rămas, ca presa naţionalistă română să dea alegătorilor români poveştele necesare. Şi presa şi-a făcut datorinţa. Încă din vreme, în numărul 211 dela 7 Octomvrie n. 1896, ziarul «*Tribuna*», organul comitetului naţional, scria următoarele:

«...Ştim, că în zilele cele mai apropiate se vor începe corteşirile pe scară întinsă, în toate cercurile electorale. Se va porni o formală goană de suflete asupra alegătorilor români. Toate partidele din ţară vor face mari opintiri, ca să câştige sprijinul şi concursul alegătorilor români şi nu vor pregetă a-i ademeni cu promisiuni de tot felul. Alegătorii români să-şi aibă însă ochii în patru. Datorinţă avem să le spunem din vreme, că comite crima trădării de neam fiecare alegător român, care se lasă ademenit şi cumpărat, fie din orice parte.

Hofăririile conferenţei noastre naţionale, aduse în direcţiunea aceasta, sunt clare şi precise. Faţă de alegerile dietale noi avem să păstrăm pasivitatea cea mai strictă. Abatere dela aceste hofăriri nu se poate face, câtă vreme forul competent nu decide altcum. Până nu ni se vor da alte instrucţiuni, avem deci să rămânem acasă, departe de luptele electorale.

Ne doare, că nu suntem puşi în poziţia, de a ne bucura şi noi de drepturile cetăţeneşti; ne doare, dar nu ne supără. Lupta politică noi o putem duce numai cu arme egale, şi în mod cinstit, fără ingerinţe, fără vărsări de sânge şi fără corumpere cu bani. În altă luptă nu putem intra, nu voim să intrăm! Să stăm deci la o parte şi să aşteptăm, pentru că aşteptând nu perdem, ci câştigăm.

Ştim că guvernul lui Tisza a voit să ne sdrobească cu desăvârşire. S'a dus însă Tisza şi noi am rămas. Guvernul lui Wekerle apoi ni-a disolvat comitetul şi partidul naţional. S'a dus şi Wekerle şi noi tot am rămas aceea ce am fost, partid bine organizat şi bine închiegat. Guvernul lui Bánffy merge mai departe şi ne dănează chiar şi existenţa ca Români. Dar se va duce şi Bánffy, şi se vor duce şi alţii mulţi după dânsul, iar noi vom rămâne pururea aceea ce am fost şi suntem, popor deştept şi conştiu de drepturile ce ne compet. Ei vor cădea rând pe rând, iar noi ne vom ridică, căci nu acela e tare, care are puterea în mână şi abuzează de ea folosindu-o, ci acela care poate şi ştie să reziste tuturor ispitelor. Am rezistat până acum, să rezistăm şi mai departe...»

Tot la strictă pasivitate au îndemnat pe alegătorii români din Transilvania şi Ungaria şi celelalte ziare naţionaliste române: «*Gazeta Transilvaniei*» din Braşov şi «*Dreptatea*» din Timişoara, şi numai «*Telegraful Român*» a publicat un apel al magnatului Dr. Iosif Gall, adresat Românilor, ca să părăsască pasivitatea şi să aleagă şi trimită la dietă deputaţi români, cari să facă parte din partidul guvernului.

Din partea celor chemaţi şi competenţi s'a decretat deci *pasivitatea* şi pentru aceste alegeri, în cari guvernul a intrat cu întregul aparat de care dispunea şi cu următoarele promisiuni, cuprinse în manifestul pe care l'a adresat alegătorilor, înainte de alegere, partidul liberal (guvernamental):

«...Sângele meu, popor maghiar! Feriţi-vă de lupii din opoziţie, cari umblă prin grădinile voastre. Nu votaţi pentru candidaţi din partidul poporal, pentru că partidul acesta e al popilor şi al domnilor mari, cari ţin cu Muscalul! Nu votaţi pentru partidul lui Ugron, căci acesta e amic al socialiştilor şi fraternisează cu Valahii, Slovaci şi Sârbii. Nu votaţi pentru can-

Res. didații naționali, chiar și numai pentru aceea, pentru că partidul acesta e frate bun cu partidul lui Zichy Nándor (poporal). Concetățeni! Popor maghiar! Opoziționalul cu gura mare nu are timp să lucreze și să grijască de afacerile cercului, ba nici nu cutează să atragă atențiunea ministrului asupra dorințelor voastre. Vi se pot prăpădi viile, holdele vi le poate bate grindina... Veți avea lipsă de împrumuturi de stat, de reducerea contribuțiunii. Se poate că aveți școală slabă, vă trebuie una nouă, vă trebuie casarmă, fabrică de tutun. Puteți câștiga mulți bani. V'au degenerat vacile. Guvernul vă dă tauri buni. Dar plânsul copilului mut nu-l aude nime! Dacă ar ști guvernul, că ce vă lipsește, ar face totul în favorul vostru. Dar, nu știu, și asta e rău!...

Alegătorii au înțeles acest glas de chemare al guvernului, iar cari n'au voit să-l înțeleagă, au fost siliți pe altă cale ca să-i dea ascultare, și astfel alegerile făcute sub Bánffy au rămas de poveste pentru toate vremile. Dar Bánffy și-a ajuns scopul. A scos opoziția din dietă, reducându-o la un număr foarte restrâns de deputați, cari dispăreau pe lângă majoritatea zdrobitoare cu care baronul Bánffy credeă, că va putea să facă acum aceea ce voia.

Dar s'a înșelat, pentru că nu peste mult i s'au înfundat rău lucrurile.

Delegații conferenței naționale.

Convocarea conferenței naționale pe 24 Octomvrie n. 1896 la Sibiiu a pus în mișcare inteligența română de pretutindenea. În toate cercurile electorale au fost convocate de urgență adunările electorale, în scopul de a alege delegați pentru conferența dela Sibiiu. Pe unele locuri adunările au fost oprite, pe altele nu, dar chiar și pe unde ele au fost oprite, fruntașii s'au întrunit în conferințe secrete și au ales totuș delegați pentru conferența națională, astfel, că aproape în toate cercurile electorale din Ardeal și din părțile ungurene delegații au fost aleși în toată regula pentru conferența națională, convocată la Sibiiu. Numai cei din Banat au stat de parte de aceste mișcări. Ei n'au ținut adunări electorale

și n'au ales delegați pentru conferența națională dela Sibiiu, dând ascultare organului lor de publicitate «*Dreptatea*» din Timișoara, care se pusese pe punctul de vedere, că nu e cu cale să fie convocată conferența națională, fiindcă e aproape sigur, că ea nu se va putea ține, pentru că guvernul nu va permite ținerea ei, și atunci alegerile de delegați noi nu au nici o valoare, în schimb însă își pierd mandatele delegații cei vechi și astfel organizația partidului e nimicită. Pecând dacă nu se convocă conferența, și dacă nu se făceau alegeri nouă de delegați, rămânea în ființă și intactă organizația partidului, pentru că mandatul delegaților aleși la anul 1892 nu expiră și nu expiră nici încredințarea comitetului. Toate rămăneau în vechea ogașă, până la eventuala revocare a ordonanțelor prin cari a fost disolvat partidul național român.

Cei mai mulți dintre delegații aleși pentru conferența națională din Sibiiu se aflau pe drum spre Sibiiu, când a urmat oprirea conferenței. Cum însă conferența publică nu mai puteau ține, au ținut consfătuiri intime, în curs de două zile, sub prezidenția lui *Dr. Ioan Rațiu*, președintele partidului, examinând situația creată partidului național român din toate punctele de vedere și ajungând la concluzia, că pentru schimbarea lucrurilor nu se poate face deocamdată nimic alta, decât să se înainteze un energic protest la guvern în contra opririi întrunirii conferenței naționale, iar comitetul național de până acuma să fie poftit să conducă și mai departe politica națională română, posedând întreaga încredere a obștei românești.

Protestul Brașovenilor.

Intre adunările electorale cercuale, convocate în scopul alegerii de delegați la conferența națională din Sibiiu, dar oprite din partea autorităților publice, se află și cea convocată la Brașov pe 22 Octomvrie 1896. În contra opririi întrunirii lor în adunare electorală, intelectualii români din Brașov și din comunele din apropiere au ridicat un energic *protest*, de conținutul următor: